

**Emlékezés Nagy Ivánra (1824-1898), a Magyar
Tudományos Akadémia rendes tagjára
Remembering Iván Nagy (1824-1898), Full Member of
the Hungarian Academy of Sciences**

Nagy Iván jogász végzettségű történész, heraldikus, művelődéspolitikus és múzeumalapító, a magyar genealógia egyik legjelesebb képviselője, akadémiai tag volt.

Nagy Iván 1824. június 18-án született Balassagyarmaton, köznemesi családban. A család a Felsőgyőri előnevet viselte, mivel egyik ága a 16. században Diósgyőr környékéről került át Nógrád megyébe. Apai ágon több jogász is volt a családban. Nagyapja, Nagy József (1755-1809) Jászapátiban volt ügyvéd és városi jegyző, édesapja, Nagy Ferenc (1788-1843) is itt született. Édesanyja Gehardt Anna, a balassagyarmati állatorvos és főjegyző lánya volt, akinek Nagy Ferencsel való házasságából 11 gyermeke született, de csak öt maradt életben. Közülük Nagy Iván volt a legkisebb, aki korán, hat éves korában elvesztette édesanyját. Édesapja Nógrád megye levéltárosaként vármegyei hivatalnok volt. Feladatai közé tartozott a megyei közigazgatás és az igazságszolgáltatás kiszolgálása, s emellett segítette a magánfelek családtörténeti kutatásait, tudományos kutatók munkáit, sőt ő is végzett családját érintő kutatásokat. Az ifjú Nagy Iván ezt a szellemet, az olvasás és a könyv becsületét kapta örökségül apjától. Édesapja a generációk óta a közigazgatásban karriert építő köznemesi hagyományoknak megfelelően nevelte gyermekeit, Ivánt papnak szánta. Nagy Iván gyermekkorának meghatározó élménye a vármegyei épületében elhelyezett levéltár miatt a mezővárosnak minősülő megyeszékhelyen megforduló nemesek, katonák, kézművesek, kereskedők, szőlőművesek és parasztok világának megismerése volt.

Az írás, olvasás alapjait kezdetben otthon, az édesapja által fogadott nevelőktől sajátította el, majd 1834-től a balassagyarmati nemzeti iskola legfelsőbb osztályában folytatta tanulmányait. A gimnázium első évét 1835-36-ban testvéreivel együtt az egri cisztercieknél kezdte. Ezt követően 1836 szeptemberében a váci piarista gimnáziumban, a 2. grammatikai osztályban folytatta tanulmányait. A harmadik évre átkerült az esztergomi bencésekhez, azonban tanulmányi eredménye jelentős romlása miatt szülei vissza iratták Vácra. A negyedik grammatikai osztályt 1839-ben fejezte be, a tárgyak többségéből eminens minősítést kapott. A két humanista évfolyamot 1839-től 1841-ig ugyancsak Vácott végezte el. Az 1841-1842-es tanévet már líceumi növendékként a filozófiai tanfolyamon folytatta. A filozófiai líceum két osztályát 1841-1843 között végezte el. Nádasdy püspök már első éves filozófiai osztályban töltött éve alatt feladta a tonzúrárt Nagy Iván számára, mintegy kiemelte őt a világiak közül. Ezzel még nem vált az egyházi rend tagjává, de előkészítette a teológiai tanulmányokra. A négyéves teológiai tanulmányokat 1843-1847 között végezte Vácott. Tanrendjében a Dogmatika, Biblia-tan, Lelkipásztorkodástan, Valláserkölc és az Egyháztörténet tárgyak mellett helyet kapott a Kánonjog, a Magyar közjog és a Magyar magánjog is. Emellett pedagógiát, görög és héber nyelvet is tanult. Egyházi előljárói már teológiai hallgató korában sem voltak egyértelműen meggyőződve a papi pálya iránti elkötelezettségéről, tehetsége miatt

IV. éves korában mégis megtették az újoncok „*ductor*”-ává is. Mindvégig érezhető volt a papi pályával szembeni távolságtartó magatartása, mivel úgy vélte, hogy a pappá válása visszafordíthatatlan változást eredményez majd a felszentelése után életében, amin csak a hitet elhagyva tudna változtatni.

Nagy Iván pappá szentelése előtt 1847. július 11-én elhagyta Vácot. Teológiai tanulmányai megszakítása után jogi tanulmányokat folytatott Losoncon és Pozsonyban. Losoncon a református líceumban (Losoncon kezdetben református gimnázium működött, majd az iskola és az egyház vezetése 1834-ben jogtudományi tanszéket alapított, amely líceumi szintre emelte az intézményt). 1848 januárjában tett vizsgákat az első évfolyam tárgyaiból Steller János (1819-1852) és Futó Dániel tanároknál. Ezt követően a váci évei alatt szerzett bölcsészeti tanulmányait elismertette (ehhez jelentős mértékben hozzájárult a losonci igazgató, Kovács Benjámin támogatása is), s az első évi jogi tanulmányairól szóló bizonyítványát még 1848 januárjában kiállították számára az 1846-os évre antedatálva. Így 1848 februárjában már megkezdhetette 2. éves jogi tanulmányait. A hónap végén már Pesten próbálkozott az egyetemen a 2. évi vizsgáinak letételével, de Frank Ignác elutasította azzal, hogy a losonci vizsga nem ér semmit, a már teljesítetteket tegye le újra Pesten, majd egy év múlva folytassa jogi stúdiumait a 2. éven. Nagy Iván elégedetlen volt az évvessztéssel járó lehetőséggel, s mivel a lehető leghamarabb ügyvéd kívánt lenni, úgy döntött, hogy előbb Pozsonyban próbálkozik vizsgái letételével, majd azok esetleges sikertelensége esetén tovább lép, és Győrben próbál szerencsét. A pozsonyi vizsgáira 1848. március 12-én érkezett meg, éppen akkor, amikor a pozsonyi országgyűlés az 1848-as vívmányokat érintő törvényeket elfogadta. Nagy Iván is csatlakozott a pozsonyi országgyűlés hallgatóságához, előben hallgatta Kossuth Lajos érzelmekre apelláló szónoklatát és Széchenyi István higgadt politikai fejtegetéseit. A Pozsonyi Királyi Jogakadémián március 16-án tett sikeres vizsgát a 2. éves tárgyakból a Magyar Tudóstársaságban 1830-tól tag Szlemenics Pál (1783-1856), Kolbay Mátyás (1795- halálának időpontja nem ismert) és Csalányi István jogtanárok előtt. 12 napos pozsonyi tartózkodását követően visszatért Balassagyarmatra, ahol a joggyakornoki (patvarista) idejét töltötte. Miután az előírt gyakorlati időt letöltötte, 1848. július 2-án a pesti Királyi Táblán letette esküjét, és Hubay József királyi ítélmester mellet jegyző lett, ami azt jelentette, hogy ettől kezdődően jurátusként dolgozott.

Nagy Iván 1848 tavaszán Nógrádban, nyáron pedig Pesten látott el nemzetőri szolgálatot, majd még 1848 augusztusában beállt az akkor szerveződött Sopron, Vas és Zala megyei önkéntesekből álló 7. honvéd zászlóaljba. Bár a pákozdi csatában alakulata nem vett részt, katonai szolgálatának első hónapjait a dunántúli térségben Jellasics csapataival való szembenállás jellemezte. Október végétől már a 49. honvéd zászlóaljnál szolgált, ennek az alakulatnak az őrmestereként kísérte a horvát foglyokat Debrecenbe, ahonnan zászlóaljával egyenesen a déli fölkelők ellen, onnan pedig az aradi ostromló sereghez küldték. Egyéves katonai szolgálata során jól boldogult. A tábori élettel járó kezdeti fáradalmak jól felkészítették a harcra. Első komoly megmérettetésére már tapasztalatokkal bíró katonaként 1849. május 14-én Temesváron került sor, ahol szakaszának vezetését is rábízták. Legmagasabb katonai rangját Guyon Richárdtól kapta, aki 1849. augusztus 15-én kinevezte főhadnaggyá. A szabadságharc azonban ekkora már elbukott, hiszen augusztus 13-án Világosnál megtörtént a fegyverletétel. A

fegyverletétel után pár napig a harcok további folytatását akarta, majd a sereg bomlását látva a hazatérést választotta, végül 149. szeptember 9-én került haza Balassagyarmatra.

A forradalom és szabadságharc leverése után igyekezett meghúzni magát, de 1850. augusztus 17-én feljelentették, ami miatt rendőrkézre jutott, de jóakarói kezességvállalásának köszönhetően hamarosan kiszabadult. Az újabb besorozást el kívánta kerülni, ezért egy nagyoroszi grófi családnál, Berchtoldéknál vállalt nevelői állást. A Berchtold családdal együtt 1851 elején Nagyoroszból indult Bécsen át Velencébe. Velence meghatározó állomás volt Nagy Iván életében. Amellett, hogy kiválóan megtanult olaszul, itt fordult érdeklődése végérvényesen a történettudomány felé. Nevelői munkája mellett sok szabadidővel rendelkezett, ami lehetőséget biztosított számára, hogy kutatómunkát végezhesen. Velencébe Wenzel Gusztáv professzor ajánlólevelével érkezett, ami lehetőséget biztosított számára ahhoz, hogy kutatásokat folytathasson a város legnagyobb könyvtárában, a Biblioteca Marcianában. Érdeklődésének középpontjában a magyar történelmet érintő források álltak. Így fedezte fel a János király által 1530-1534 közötti időszakra magyar kormányzónak is kinevezett Lodovico Gritti, velencei származású politikus éltéről szóló emlékiratokat. Felfedezése jelentőségét az adja, hogy ezek az írások Magyarország 1526-1534 közötti történelmének egyik fontos forrásaként kerültek felhasználásra a magyar történetírásban. Velencéből hazatérve rövid ideig még az arisztokrata család szolgálatában maradt - Pozsonyban és Nagyorosziban is tartózkodott -, majd 1853-ban hazatért Balassagyarmatra, ahol ügyvédi irodát nyitott, hogy jogi végzettségét kamatoztatva teremthesse meg vidéki életének anyagi alapjait. Ekkor már nem érzett nagy kedvet az ügyvédkedéshez, de a pályával járó életmód lehetőséget adott számára, hogy szabadidejében tudományos munkával foglalkozzon. A vidéki élet, a könyvtár hiánya miatt azonban arra a felismerésre jutott, hogy tudományos ambíciói megvalósulása érdekében előnyösebb lenne számára, ha hivatali munkát vállalna Pesten. Toldy Ferenc könyvtárigazgató közbenjárására 1854-ben felajánlottak számára egy állást Pesten az Egyetemi Könyvtárban, a kinevezésre azonban még egy évet kellett várnia. Borsosberénken 1855. szeptember 27-én házasságot kötött Csató Máriával. Házasságukból három gyermek született, Aladár (1856-1890), Boldizsár (1864-1868) és Ilona (1867-1868). Gyermekei közül csak Aladár élte meg a felnőttkort, belőle hét nyelvet beszélő orvos lett. Két kisebbik gyermeke egyazon napon, 1868. június 7-én halt meg fertőző betegségben.

Nagy Iván 1855. szeptember 2-án érkezett Pestre, hogy elkezdje a munkát új hivatalában, az Egyetemi Könyvtárban a 2. tiszti állásban. A könyvtári munkával napi öt órát töltött (keddtől szombatig), ennek következtében szabad idejében olvashatott, tudományos és irodalmi tevékenységet is folytathatott. Az anyagi biztonságot nyújtó hivatalhoz kezdetben egy kisebb szolgálati lakás is járt, ami jelentős mértékben elősegítette az egyre népesebb családjának Pesten való megélhetését. 1859-ben első örnekek nevezték ki a könyvtárba, ahol 15 évet töltött. Az Egyetemi Könyvtár főigazgatói tisztét Toldy Ferenc (1805–1875) 1874-ben való, illetve Horváth Árpád (1820–1894) 1876-os távozása után szerette volna megszerezni, de ezen óhaja nem teljesült. A Magyar Tudományos Akadémia Nagy Ivánt 1858-ban több, a szabadságharcot megjárt történésszel együtt levelező tagjának választotta. Az Egyetemi Könyvtárban töltött éveinek idejére esik tudományos lap indítási kezdeményezése, amit a *Magyar Tudományos Értekező* címet viselő folyóirat életre hívásával kívánt megvalósítani.

Barátjával, Knauz Nándorral 1861-ben határozták el, hogy a megszűnt *Új Magyar Múzeum* helyébe létrehozzák a *Magyar Tudományos Értekező* című új tudományos lapot, amely a különféle tudományok, főleg a történelmi, természettudományi és bölcséleti értekezések, monográfiák közzétételét szolgálta volna. A vegyes tartalmú, általános tudományos folyóirat szerkesztése főként Nagy Iván munkája volt. A folyóiratnak 1862 első félévében öt száma jelent meg, majd a következő félévtől már havi rendszerességgel kívánták közzétenni. Ez nem valósult meg, a lap az 1863. év első felében még öt számot (az utolsó 5-6. számozással jelent meg) meg tudott jelentetni, majd lényegében egy évi működés után megszűnt. Bár a szűk tudományos gárdával dolgozó, a kellően széles társadalmi-művelődési alappal nem rendelkező folyóirat indítása Nagy Iván és szerkesztőtársa részéről illuzórikus vállalkozás volt, a *Magyar Tudományos Értekező* fontos része lett a magyar történettudományi folyóiratok történetnek.

1870. március 1-jétől a magasabb fizetés miatt elvállalta a *Képviselőházi Hivatalos Napló* szerkesztését. A *Képviselőházi Hivatalos Napló* szerkesztése – amit nyolc éven keresztül 1878-ig látott el - könyvtári álláshoz képest súlyosabb teher volt, s ez felőrölte erejét. Egyre gyakrabban betegeskedett, gümőkorban szenvedett. A nyolc évet felölelő munkája során 54 kötetben kiadott 1141 ülésjegyzőkönyvet jegyzett szerkesztőként. Ehhez járult még öt kötet trjedelmű napló szerkesztése is, amelyek az ebben az időszakban felállított bizottságok, a monarchia közös ügyeit tárgyaló ülések, illetve a jegybank ügyében felállított bizottság üléseinek történéseit tartalmazták. A naplók szerkesztését Nagy Iván lelkiismeretesen és példátlan szorgalommal látta el. A pontosan szabályozott megjelenés azt eredményezte, hogy az ülések szó szerinti jegyzőkönyvei az elhangzásukat követő 20. napon már nyomtatásban is megjelentek. Az összetorlódott munka és az időkényszer hatással volt egészségi állapotára is, egyre gyakrabban kínozták torokbaj. Ennek ellenére tudományos munkásságát tovább folytatta. 1874-ben a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választották, székfoglalóját 1875. november 22-én tartotta.

Nagy Iván 1878. július 11-én – 23 évnyi budapesti tartózkodás után – visszaköltözött Nógrád megyébe. Visszavonulásának több oka is volt. Egyrészt belefáradt az országgyűlés *Képviselőházi Hivatalos Naplójának* szerkesztésébe, másrészt az Egyetemi Könyvtár 1876-ban nem írt ki pályázatot az igazgatói állásra, így ő sem tudott kérelmet beadni, harmadrészt betegsége miatt orvosai pihenést és vidéki tartózkodást javasoltak számára. Lakhelyéül egy kis nógrádi falut, Horpácsot választotta, mivel ott felesége révén birtokkal rendelkezett. A falut talán Nagy Iván megjegyzése jellemzi legjobban, aki szerint a helynévtár tévesen nevezi Horpácsnak, a helyzetéhez közelebb álló lenne a Mostohafalva név. Nagy Iván horpácsi tartózkodása alatt sem szakadt el a tudományos élettől. Kiterjedt levelezést folytatott, értekezéseket, korrektúrákat készített, s gyakran igénybe vette Pesten maradt barátainak segítségét is. A *Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság* 1882. február 25-ei megalakulásakor a küldöttek őt választották alelnökké. Kapcsolatban volt a *Földrajzi Társasággal* és 1890-ben belépett a *Természettudományi Társulat* tagjai közé is. Szaktekintélyét is gyakran érvényre juttatta, igyekezett fiatalabb tudóstársainak előmenetelét támogatni. Ő segítette elő a régész kutató Hampel József (1849-1913) és a fiaként szeretett történész, Márki Sándor (1853-1913) akadémiai taggá választását. Barátaival, Madách Imrével és Szontagh Pállal gyakran személyesen is találkozott. Emellett részt vett a Nógrád megyei

közéletben is. Ennek a munkának az egyik elismerése volt, hogy megválasztották Horpács község bírójának is. A község első embereként széleskörű jogosítványokkal rendelkezett, szinte minden a községet érintő ügy - az éjjeliőrök kiválasztásától a marhalevelek kiállításáig - hozzá tartozott. Ezek a feladatok azonban nem sokáig elégítették ki tenni vágyását, ezért 1891-ben lemondott. Ezután kezdte el írni Nógrád vármegye monográfiáját. A korábbi években már több, a megye történetének egyes kérdéseit feldolgozó kisebb munkát jelentetett meg, illetve 1858-ban megírta szülővárosának, Balassagyarmatnak a rövid történetét. Megyéjének művelődési viszonyain próbált javítani azzal is, hogy élének utolsó évtizedében múzeum alapítását tűzte ki célul. Kitartó erőfeszítéseinek és önzetlen munkájának köszönhető, hogy 1891. november 29-én megnyitották a Nógrád Vármegyei Múzeumot. A múzeumalapítással az volt a célja, hogy az emberi művelődés minden területén összegyűjtsék és megőrizték a múlt emlékeit, és a jelenkor látogatói előtt a múlt segítségével körvonalazzák a jövőt. A megyei múzeumügynek hét éven át vezetője volt, még 1895 után is, amikortól a múzeumra irányuló közfigyelem visszaesett. A múzeum kiállítási anyagához több ezer darabból álló érem és ásvány gyűjteményének a felajánlásával is hozzájárult, majd halála után - 1904-1905 folyamán - özvegye a könyvtárát is átengedte a múzeumnak.

Horpácsi tartózkodásának utolsó éveiben vigasztalhatatlan szomorúság töltötte el fiának, Aladárnak 1889. október 15-én bekövetkezett halála miatt. Egészségi állapota is tovább romlott, mivel 1895-ben könyvtárában egy székről leesett, ami miatt több hétig fekvésre kényszerült. Reuma is kínozta, amihez 1898 elején szembaj is járt. Két hónap múlva ugyan egy sikeres szemműtéttel megmentik a vakságtól, azonban ereje már nem tért vissza. Belenyugodott állapotába, ügyeit rendezte, halotti jelentését maga írta meg, majd 1898. október 26-án Horpácson elhunyt.

Nagy Iván széleskörű érdeklődése és gazdag, eseménydús életpályája tanulmányozása alapján megállapítható, hogy elsősorban történész, történettudós volt. Pályafutása során a reformkori költői romantikától indult és a tudományos társadalomtörténeti szemléletig jutott el. A reformkor utolsó éveiben bekapcsolódott abba munkába, amelynek során a parasztság körében élő forrásanyagot, mint elsődleges történeti forrást összegyűjtötték. Úgy vélte, hogy a nép, főként a falvakban lakók körében élő emlékek a történelem addigi ismeretlen részének értékes dokumentumai. Történeti érdeklődésének kialakulásában meghatározó szereppel bírt, hogy levéltáros apja mellett a történeti források között nőtt fel. Ugyanakkor Nagy Iván érdeklődési köre szinte minden tudományt felölelt, amit az általa alapított *Magyar Tudományos Értekező* című folyóirat szerkesztési elvei is tanúsítanak. Történetfelfogását erős társadalomtörténeti szemlélet hatotta át, bár kutatásainak középpontjában a magyar nemesség és intézményei álltak. Tervei között szerepelt, hogy átfogó művet készít a végvári katonaságról, a császári seregben szolgáló tisztekről, a szászokról, a diplomatákról, a külföldön tanult diákokról, a mezővárosokról, illetve a nők történelmi jelentőségéről. Szerinte a történelmi folyamatokat bizonyos törvényszerűségek jellemzik, a források tanulmányozásával ezeket a törvényszerűségeket tartotta szükségesnek feltárni. Nagy Ivánt a pozitivisták történetiszemlélete hívének tekinthetjük. Az 1848-as törvények eltörölték a nemesi kiváltságokat és az ösiséget, az 1850-es években ő mégis úgy döntött, hogy feltárja Magyarország nemes családjainak történetét. 10 év munkájával 1857-1867 között készült el a monumentális alkotással, a magyar

nemesi családok történetét „*Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*” címmel, 13 kötetben feldolgozó művével (művét a szakzsargon „Nagyiván”-ként emlegeti). Munkájának elkészítése során nem magányosan dolgozott, hanem intenzív eszmecseréket folytatott a különféle tudományos mozgalmak képviselőivel. Szándékai szerint nem emléket kívánt állítani a történelem egyik jelentőségét veszített társadalmi rétegének, hanem az európai mintákat követve egy használható kézikönyvet óhajtott létrehozni a magyar történetírás kutatói számára. A *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal* című mű I. kötetének 1857-ben való megjelenése tudományos szenzációként hatott. Az alfabetikus rendben közlített családtörténeti adattár a hazai történettudomány igényeit kívánta elsősorban szolgálni. A közzétételt követően egyre többen meghívták, hogy a vármegyei levéltárakban kutatásokat végezzen. Kutatásainak tárgyát, a nemesség történetét igyekezett elfogulatlanul és részlelhajlás nélkül, megfelelő távolságtartással kezelni. Céljait a rendkívül változatos forrásanyag feldolgozásával kívánta elérni, melyek között birtokiratok, peres anyagok, végrendeletek, országos intézmények iratai, pecsétjei és címerei, naplók, emlékiratok, magánlevelek is megtalálhatóak voltak. Senkit nem dicsőített, nem tett különbséget szegény és vagyonosabb családok között. Bár műve felölelte a teljes magyar történelmet, forrásainak hiányos volta miatt nem egyenletes az egyes történeti korszakok feldolgozásának mélysége. A családtörténetek megírásakor tetten érhető értékszemlélete, a nemesi családok tagjainál a tanulmányokat, a művelődést, az intézmény-alapításokat, az adományokat, a polgári foglalkozások üzését pozitív jelzőkkel illette. Az 1865-ben megjelent 12. kötet után Nagy Iván még egy kiegészítő kötetet is megjelentetett, a javításokat is ebben közölte. A szakmai elismerés ellenére azonban a kötetait egyre kevesebben vásárolták. Művét nem tekintette befejezettnek, haláláig dolgozott az újabb köteteken, de ezek már nem jelentek meg. Családtörténeti kézikönyve alapmű lett a történészek számára. Forrásokat feldolgozó történészi szemlélete az 1870-es években Magyarországon uralkodó, s Thaly Kálmán által vezetett romantikus történelemfelfogással szembekerült, így maga Nagy Iván is háttérbe szorult a történetiszemlélet formálásban.

Életművében fontos helyet foglalt el a heraldika tanulmányozása is. Az 1875-ben *Adatok a Magyar Czimertanhoz* címmel megtartott akadémiai székfoglalójának témája is a címertan volt. Nagy Ivánt a címertani kérdések már az 1850-es évektől kezdődően foglalkoztatták, majd 1872-1875 között a magyar történészek közül elsőként kísérletet tett egy általános heraldikai mű megírására *Czimertan, különös tekintettel a magyar czimerészet történelmi fejlődésére* címmel. Sajnos a művet nem fejezte be, a kézirat-töredék kiadására sem került sor életében. A mű jelentősége abban áll, hogy először vállalkozott heraldikai alapfogalmak tisztázására, így a címer fogalmának szabatos meghatározásával is próbálkozott, amelynek során a modern címer fogalom valamennyi elemét azonosította. A heraldika nemzetközi jelentőségű vállalkozásában, a Siebmacher-féle címerkönyv megalkotásakor annak magyar részének elkészítését elvállalta Csergheő Gézával együtt, de a kettejük közötti véleménykülönbség miatt az írásmű nem készült el. Említést érdemel, hogy a Magyar Tudományos Akadémia számára többször készített heraldikai szakvéleményt. Bár a Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának, 1861-től levelező, majd 1874-től rendes tagja volt, nem rendelkezünk adatokkal arról, hogy annak munkájában aktívan részt vett volna. Ennek ellenére a tudománytörténetben jelentős szereppel bír, hiszen a magyar családtörténet és a heraldika megalapítója és jeles képviselője, a címertan kialakításának

úttörője és a genealógia alapjainak lerakója volt. Életműve különlegességét tovább emeli az a körülmény, hogy a magyar genealógia fejlődését minden segítség és támogatás nélkül, családfakutatásaival egymaga mozdította előre.

Nagy Iván főbb munkái

Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. I-XII., Pest, 1857-1868. (Magyarország családai CD-ROM, Megjelent: 1999. december ISBN 963-85923-9-7); Gritti Alajost illető eredeti emlékiratok. In: *Magyar Történelmi Tár.* III. köt. Pest, 1857, 1-116.; Nagy-Oroszi mezőváros helynevei. In: *Magyar Akadémiai Értesítő,* 1857, XVII. évf. 10. sz. 592-597.; *Lubellei és Kisfaludi Liphay család nemzedékrendje és oklevelei.* Pest, Beimel J. és Kozma Vazul, 1858, 1-15.; Balassa-Gyarmat. *Új Magyar Múzeum.* VIII./5, 1858. 205-225. és VII/7, 306-338.; *Adatok a magyar czímertanhoz.* Akadémiai szákfoglaló. In: *Magyar Akadémiai Értesítő. A Philosophiai, Törvény- és Történettudományi Osztályok Közlönye.* 1. köt., 1860, 168-172.; *Magyarországi s erdélyi bujdosó fejedelem Késmárki Thököly Imre secretariusának Komáromi Jánosnak törökországi diariuma s expesientiaja.* Pest, Ráth Mór. 1861.; Rédei László történeti maradványai. 1658-1663. In: *Magyar Történelmi Tár VII.,* Pest, 1871.; *Emlékbeszéd Érdy János akadémiai rendes tag felett. (Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1873. márczius 31-diki ülésén.).* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. Atheneum. 1873.; *Egy főbenjáró per a XVII. századból. (Olvastatott a M. T. Akadémia június 18-diki ülésén.).* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, Atheneum. 1873.; *Az utolsó Árpádházi király trónra lépte. Székfoglaló értekezés. (Olvastatott a MTA 1875. november 22-iki ülésén.).* Budapest, MTA Könyvkiadó-hivatala, 1876.; és *Balassa Gyarmat. (Az 1858. évi első kiadásnak javított rövidítménye.).* Balassagyarmat, özv. Kék Lászlóné Könyvnyomdája 1894.

Felhasznált irodalom

BERTÉNYI Iván: A heraldikus Nagy Iván. In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete.* Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 28-37.; HAUSEL Sándor: Nagy Iván horpácsi évei (1878-1898). In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete.* Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 130-151.; HERMANN Róbert: Nagy Iván, mint katona. In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete.* Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 82-101.; HOLUB József: Nagy Iván emlékezete. *Turul* 39, 1925, 1-5.; HORVÁTH M. Ferenc: Nagy Iván váci évei. In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete.* Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 72-81.; KERESZTES Veronika: A Pozsonyi Jogakadémia története (1777-1914). Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022.; KOVÁCS Anna: Nagy Iván (1824-1898). In: Szvircsek Ferenc (sorozatszerkesztő): *Reformgondolkodás Magyarországon a XIX. században.* Salgótarján, 1989, 149-238.; MÁRKI Sándor: Emlékbeszéd Nagy Iván rendes tag felett. In: *Emlékbeszédek a Magyar Tudományos Akadémia tagjai felett X.,* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1901, 153-175.; PÁLMÁNY Béla: Nagy Iván nehéz évei az Országgyűlési Napló szerkesztőjeként. In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete.* Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 122-129.; PETRIK Iván: Bevezetés Nagy Iván heraldikai kézirat-töredékéhez. *Fons* 1, 4, 1994, 3-8.; PRAZNOVSZKY Mihály: Nagy Iván, a Magyar Tudományos Értekező szerkesztője. In: Tyekvicska Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete.* Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 102-121.; R. VÁRKONYI Ágnes: Nagy Iván, történetíró a polgári átalakulás korában. In: TYEKVICSKA Árpád

(szerk): *Nagy Iván emlékezete*. Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 8-27.; R. VÁRKONYI Ágnes: Nagy Iván emlékezete. (Elhangzott 1994. december 2-án Balassagyarmaton, az emléktábla-avató ünnepségen). Balassagyarmati Honismereti Híradó, 1994/1-2., 57-61.; SEIFERT Ferenc: Nagy Iván genealógiai munkássága. In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete*. Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 38-49.; TÓTH András: Az Egyetemi Könyvtár és a magyar tudományos élet, 1849-1876. In: *Tanulmányok Budapest múltjából*, 12, Budapest, 1958, 459-497.; TYEKVICSKA Árpád — ANDOR Csaba (szerk.): *Nagy Iván naplója. (Visszaemlékezések)*. Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör, 1998. és TYEKVICSKA Árpád: Nagy Iván történeti tárgyú kéziratok munkái. In: TYEKVICSKA Árpád (szerk): *Nagy Iván emlékezete*. Balassagyarmat, Nagy Iván Történeti Kör és a Nógrád Megyei Levéltár, 2000, 154-167.

Pókecz Kovács Attila

egyetemi tanár

NKE ÁNTK Állam- és Jegtörténeti Tanszék, KRE ÁJK Római Jogi Tanszék

email: PokeczKA@uni-nke.hu; pokecz.kovacs.attila@kre.hu